

УКРАЇНЬСЬКА ІСТОРИЧНА НАУКА ЗА ОСТАННЄ ДЕСЯТИЛІТТЯ.

Для української історіографії останні десять років, безперечно, складають епоху глибокого перевороту.

Наука української історії до 1917 року, з одного боку, була бойовою лінією боротьби за українське відродження, вона здавна формувала оту ідею відродження, надаючи їй історичної аргументації і зі складів минулого черпаючи матеріал для отих, мовляв, позовів з противниками національного руху.

З другого боку, наука української історії була переслідуваною, майже нетерпимою наукою, витиснутою з ужитку в університетському житті і допущеною тільки в установах з приватної ініціативи заснованих.

Основним осередком, де розвивалася українська наука взагалі, в тому числі і історична наука, було Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові та Українське Наукове Товариство у Києві. Оце останнє товариство на Наддніпрянській Україні видавало свої «Записки» та ще орган «Україна», призначений для ширших кіл.

Найвищим досягненням української історичної науки за цей час була наукова творчість *Мих. Грушевського*, голови і керівника обох наукових організацій. Його «Історія України-Руси», що її вийшло тоді сім повних і восьмий ще незакінчений том, була предметом гордоців української національно-активної інтелігенції і становила всебічно пророблену історію України, в основу розуміння процесу якої було покладено ідею національної боротьби українського національного колективу.

Біля М. Грушевського та «Наукового Товариства» групувались всі живі сили українських істориків, ближчих чи дальших від бойової ідеї українського відродження. Характерним виявом наукової творчості груп, що близько стояли до українства і поділяли всі принципові засади висунуті українською історіографією, треба мабуть вважати появлення книги *М. П. Василенка* «Очерки по истории Западной Руси и Украины» (К., 1916), що не зважаючи на уміщення її у виданні далекому від українських змагань, будучи писана українським істориком і членом Наукового Товариства, відбивала ті погляди, що висувала їх українська наука і обороняла українські наукові позиції.

Поруч із цією роботою українських істориків, можна було помітити і працю над українським минулим тої групи, що дуже далеко стояла від українства, займаючи чи-то байдуже чи-то навіть вороже супроти українського руху становище. Характерним для цього напрямку з'явищем було появлення праць ніжинського ученого *Г. Максимовича*, його докторська дисертація, що вийшла вже в 1917 р. «Выборы и указы в Малороссии в Законодательную Комиссию 1767 г.» (Ніжин, 1917).

Революційні події і ті глибокі процеси в громадському житті, що заходять одночасно з жовтневими завоюваннями, кладуть глибоку печать на розвиток української історичної науки і вводять його в нові умовини.

По-перше, революція вертає українській нації тих, що від неї були формально одійшли.

З 1917 р. починаючи, ціла низка українських дослідників, що працюючи над українською історією і подекуди маючи навіть зв'язок з українськими науковими організаціями, проте писала російською мовою і не виступала декларативно, як українські учені, приходять до українства, стаючи в лави українських учених і дослідників. Самим визначним таким завоюванням для української історичної науки був виразний прихід до неї старого й заслуженого історика Слобожанщини *Дм. Ів. Багалія*. В 1918 році Д. І. Багалій видає українською мовою свою «Історію Слобідської України» (В-во кооперативне «Союз») і перероблює з колишніх своїх російських статтів на українську мову книжечку «Заселення Степової України». Те саме можна сказати і про покійного *В. Л. Модзалевського*, що з початком революції остаточно зв'язує свою діяльність з українським науковим життям і з українськими науковими організаціями, мавши, правда, з ними доволі близький зв'язок і в до-революційні часи.

Книжкова продукція за перші роки революції, присвячена українській історії, носить, по-первах, популяризаторський або підпорядкований практичним потребам політичного дня характер.

Так виходять популяризації *Дм. Дорошенка* «Коротенька історія Чернігівщини» (В-во «Сіверянська Думка», Чернігів, 1918) та «Про минулі часи на Поділлі» (коротенька історія краю — Кам'янець-Подільський, 1919); *Дм. Яворницького* «Як жило славне запорожське низове військо» (Катеринослав, 1918); *А. Кащенко* «Оповідання про славне військо запорожське низове» (Катеринослав, 1917) і т. д.

М. Грушевський, крім популярних видань загальної історії України, випускає історико-юридичний етюд «Переяславська умова України з Москвою 1654 р.» (Київ, 1917), писаний з огляду на актуальність українсько-російських відносин в тодішньому життю.

Відомий націоналістичний публіцист *Дм. Донцов* береться до історії, щоби підсилити свої націоналістичні і великодержавницькі думки, й випускає в світ свої історичні етюди: «Історія розвитку української державної ідеї» (Вінниця, 1917), «Похід Карла XII на Україну» (Київ, 1918), «Мазепа й мазепинство» (Черкаси, Київ, Т-во «Січ», 1918).

Не можна не відмітити і того характерного стремління на той час— зібрати стару продукцію, наново її видати. Ми вже одзначили видання Багалієви. *М. Грушевський* також видав збірку своїх старих історичних статтів «З політичного життя Старої України».

Хоч наукове життя вливалось широким струменем в українські форми, однак стара інерція видавати по-російському ще не вповні була поборена в перші роки революції, і в 1918 р. в Києві виходить російською мовою праця такого виразно українського ученого, як *Ол. Грушевський* («Города Великого Княжества Литовского в XIV—XVI вв.»).

В колах українських дослідників минулого спостерігаємо ми навіть певну диференціацію, шукання інших форм роботи. Гурток істориків та істориків літератури ставить перед собою завдання зосередити увагу свою над виявами життя громадського, переважно, з не дуже давнього часу. Таким побитом повстає київський журнал «Наше Минуте», що виходив протягом 1918—1919 рр. за редакцією *П. Зайцева*.

Матеріальну базу для праці, головне, видавничої, українських істориків в перші часи революції давали громадські установи та приватні особи (Наукове Товариство, В-во «Друкар», В-во «Сіверянська Думка», кооперативні видавництва і т. д.).

Університети на Україні, як і слід було сподіватися, не відгукнулися на нові вимоги життя, не взяли участі у формуванні нової роботи дослідження українського минулого.

Удержавлення української науки ішло поволі й дістало свого остаточного завершення тільки із жовтневим переворотом на Україні.

По-перше, українська історична наука дістає змогу розвиватися на державні кошти і при державній допомозі в новозаснованій Українській Академії Наук. Українська Академія Наук з перших часів свого існування подбала за те, щоб вхопити нитку тої громадської і приватної наукової ініціативи, що снувалася попереду, і роботу, поставлену аматорськи старою ініціативою поодиноких осіб та приватних гуртків, поставити на ґрунт державної роботи. Із заснуванням Академії Наук повстають в ній установи, де продовжується та історична праця, що розпочата була перед тим.

Ще за часів проф. В. Б. Антоновича за його ініціативою і за його керівництвом гурт українських учених і просто інтелігентних людей заходився коло збирання матеріалів та систематизації їх для словника історико-географічного і бібліографічного. До революції було зібрано чимало матеріалів, а в Академії Наук той матеріял ліг в основу діяльності новозаснованих постійних комісій для складання біографічного та історико-географічного словника України. На чолі Історично-Географічної Комісії було поставлено за директора проф. *О. С. Грушевського*, на чолі Бібліографічної Комісії—керівником *В. Л. Модзалевського*. Обидві комісії стали до дуже поважної роботи, яка можлива тільки при умові організованої колективної праці.

Так само перейняла до своїх рук Академія Наук і археографічну працю, приєднавши до себе, так звану, «Временную Комиссию для разбора древних актов», що існувала довгі десятиліття й успіла зарекомендувати себе отими десятками томів цінних актів («Архив Юго-Западной Росии»). Ця приєднана до Академії Наук комісія дістає назву Археографічної Комісії і відразу ставить перед собою ще ширші завдання, аніж ті, що стояли перед «Комиссией для разбора древних актов». Та стара комісія працювала переважно на матеріялах Київського Центрального Архіва, що освітлювали минуле Правобережжя; тимчасом в українських археографічних виданнях бракувало таких фундаментально виданих збірок актів, як для правобережної України, для інших українських територій. Археографічна Комісія поставила перед собою завдання заповнити цю прогалину і стала готуватись до видання актів, почавши з історичних документів Лівобережної Гетьманщини.

Пізніше Археографічна Комісія Академії Наук стає до великої видавничої роботи. Видає наново Величків літопис, видає томи «Археографічного Збірника», готує до видання акти генеральних слідств полків Гетьманщини, гайдамацькі акти, організовує на довгі роки задуману археографічну експедицію до Москви з метою вивчення джерел історії середини другої половини XVII ст., щоб продовжити в майбутньому видання Костомаровських «Актов Южной и Западной России», виявляє матеріял до української історії в закордонних архівах і т. д.

Поруч з історичними установами Академії Наук в перші роки революції окремо ще працює Історична Секція Наукового Товариства. Її робота з тимчасовим пониженням видавничих можливостей переводиться на підготовку молодших дослідників і на повільно-систематичне розроблення питань соціально-економічної історії України. Так, в Історичній Секції набирає більшої організованості дослідження економічної історії Гетьманщини XVII ст. на підставі Рум'янцевського опису.

Незабаром, Наукове Товариство приєднується до Академії Наук, створюючи тут Історичну Секцію, діяльність якої пишним цвітом розцвітає

в пізніші роки, коли до керування нею повертається акад. *М. Грушевський*. З його поворотом розвиває Історична Секція велику видавничу продукцію, відновлюючи своє давнє видання—журнал українознавства—«Україну», випускаючи що-року «Науковий Збірник», що продовжує «Записки» Київського Наукового Товариства, та організуючи при собі комісії порайонного дослідження України (Комісія Київ та Правобережжя, Комісія Лівобережжя й Слобожанщини, Комісія Степової України, Комісія Західньої України), що так само починають випускати у світ свої збірники («Київ та його околиця», «Чернігів та північне Лівобережжя»).

Академією Наук і Історичною Секцією при ній не вичерпуються заходи радянської влади щодо удержавлення української історичної науки. НарКомОс України засновує низку науково-дослідчих катедр із завданням працювати в галузі української історії.

Першою такою науково-дослідчою катедрою була катедра української культури в Харкові з акад. *Д. І. Багалієм* на чолі. Її секція української історії зосередила навколо себе спочатку харківських учених, як от історика Гетьманщини *В. О. Барвінського*, відомого архівіста *Є. М. Іванова*, а потім приєднавши і молодших учених з інших місцевостей, як *Н. Мірзи-Авак'янц*, що приїхала з Полтави, *В. Дубровського*, що приїхав з Чернігова, *В. О. Романовського* з Києва, *М. Горбаня* та ин.

Катедра видає свої «Наукові Збірники», але продукція співробітників катедри не вміщується в самих катедральних виданнях, і в багатьох виданнях, як київських, так і харківських, ми зустрічаємо твори співробітників харківської катедри. Роботи їх торкаються здебільшого історії Гетьманщини, соціальної передусім, помітний інтерес можна спостерігти у співробітників катедри і до новішої економічної та соціальної історії (напр., робота *Н. Мірзи-Авак'янц* про селянські рухи на Харківщині та на Полтавщині на початку ХХ ст.).

Другою науково-дослідчою катедрою, спеціально української історії, була київська катедра на чолі з акад. *М. С. Грушевським*. Її науковий осередок склався з проф. *О. С. Грушевського*, *В. І. Щербини*, *В. Ю. Данилевича*, *П. В. Клименка* та *О. Ю. Гермайзе*. Сюди ж треба додати наукових співробітників катедри та аспірантів: *М. Ткаченка*, *О. Барановича*, *С. Шамрая*, *С. Глушка* та багатьох інших.

Катедра досліджувала економічний устрій Гетьманщини. В цій галузі треба відзначити систематичну роботу над Рум'янцевським описом (праці *М. Ткаченка*, *С. Шамрая*, *І. Пустовойта*, *І. Мандзюка* та ин.), розроблення економічної організації панського господарства на Правобережжі XVII—XVIII ст. (праця *О. Барановича* про магнатське господарство на Волині), студії з історії XIX та ХХ ст. (праця *С. Глушка* про селянські розрухи на Чернігівщині) і т. д.

З катедр по інших містах заснована була дослідча катедра в Дніпропетровську (Катеринославі) з відомим істориком Запоріжжя *Д. І. Яворницьким* на чолі, та у Ніжині. Ніжинська катедра успіла вже висунути кілька нових імен дослідників українського минулого, як от *М. Петровського*, *А. Єршова*. Обидва ці дослідники зайнялися студіями переважно в галузі українського джерелознавства та історіографії XVII—XVIII ст.

Говорячи про початок організованої колективної роботи українських істориків, треба підкреслити, що революція дала для цієї роботи нові можливості. Вона зробила для дослідників приступними ті численні архіви, до яких раніше не було жадної змоги доступитися. В короткий час українська історична наука дістала до свого розпорядження документи й матеріяли, що внесли багато нового в наші уявлення чи зміни в наші знання фактів. Для

прикладу вкажу хоч-би на опублікування *П. Зайцевим* «Книги биття українського народу» та про нові матеріали для історії Коліївщини, що їх опрацював автор цієї статті. До речі тут сказати, що справа упорядкування архівів за це десятиліття зробила величезний успіх.

Утворено центральне управління архівними справами (УкрЦентрАрхів), яке крім організаційної діяльності, стало видавати архівний матеріал та навіть історичні досліді у своєму виданні «Архівна Справа» і видала ще підручну книжку для історика-архівіста, писану *В. Романовським*: «Нариси з архівознавства».

Ми ще матимемо нагоду сказати про інші установи, що взяли участь в дослідженні українського минулого. Тепер перейдемо до тих основних інтересів, що намітилися в українській історіографії за останнє десятиліття. Спочатку, як ми бачили, українська історіографія стала на роздоріжжі. Популяризаторство і продукція для ширшого споживання характеризує цей час. Навіть академічні деякі видання носять іноді не дослідчий, а скоріше науково-популярний характер. Можемо таке сказати, напр., про «Нарис української історіографії» акад. *Д. Багалія*.

Тимчасом, велетнські події, що знаменовані були перемогою пролетаріату та зміцненням його ідеологічного впливу, штовхали українських істориків старшого покоління перебудувати свою методологію та своє попереднє розуміння українського історичного процесу.

Акад. *Багалій* в своїй монографії про Сковороду так само, як і в інших своїх публікаціях виразно говорить про свій перехід до нових методів дослідження, називаючи ті методи, що до них він береться, соціологічними, марксістськими методами, і заповідаючи навіть подати цілий курс української історії в цьому новому освітленні. Ця декларація шановного академіка була знаменним явищем, показуючи те, що українські учені виявили багато уваги до потреб життя і велику готовність в міру своїх сил пристосуватись до нової для них ідеологічної обстановки.

Акад. *М. Грушевський*, що вів за собою українську історичну науку в попередню добу, перебув також за революційні роки інтересну еволюцію. Його наукові інтереси, так само, як і його науковий метод, глибоко пройнялися соціологічним змістом. Учений, що досліджував українську історію переважно, він тепер поширює свої наукові спостереження, узагальнює їх, дає спробу синтетичної всесвітньої історії, освітлюючи не тільки європейське минуле, але трактуючи історію *всесвітню* в справжньому зміслі цього слова, випускає свій курс генетичної соціології, наближаючись в своїх висновках і помічаннях так само, як і в методі, до французької соціологічної школи Еміля Дюркгейма.

В своїй великій фундаментальній спробі дати огляд розвитку української культури, що відбивалася в народній творчості і в письменстві, *М. Грушевський* користується соціологічним методом, застосовуючи його до пізнання народньої поезії і народніх пережитків, а також виявляючи уміння опанувати матеріалістичним методом пояснення суспільних процесів, напр., виясняючи ідеологічні результати розвитку торговельного капіталізму в Галичині XVII ст. («Історія української літератури», т. V, в. I).

В галузі суто-історичній акад. *М. Грушевський* за це десятиліття перевидав третю частину VIII-го тому своєї «Історії Руси-України» (перше видання її загинуло) та видрукував низку ювілейних статтів з приводу поминок українських діячів, головним чином істориків, так що в наслідок цього, українська наука збагатилася на чимало просторих характеристик діячів нашої історичної науки.

Із старіших українських дослідників виявив нові інтереси акад. *М. Васи-*

ленко, що раніше своїми науковими інтересами примикав до напрямку О. Лазаревського. Обраний академіком на катедру історії західно-руського та українського права, акад. *М. Василенко* цим інтересам до історії права присвятив свою діяльність, формуючи навколо себе молодших дослідників історії українського права. З них уже визначилися *Л. Окиншевич* та *С. Іваницький-Василенко*.

В роботі українських істориків стали що даліше то виразніші намічатися ті епохи і питання, що до них з більшою енергією й охотою стали братися дослідники.

Давній період української історії не притяг до себе уваги дослідників, особливо молодших. Намітилися подекуди деякі спірні питання та й ті не дістали будь якого ширшого освітлення й студіювання. Можна вказати на одне лиш ім'я з числа старіших дослідників — проф. *В. Пархоменка*, що продовжив свої студії з історії давньої Русі-України, друкуючи їх і по російському і по українському.

Період нашого середньовіччя—Литовський так само не глибоко зацікавив дослідників. І тут також можна вказати хіба на ім'я проф. *О. Грушевського*, що випустив уже названу нами вище свою книгу про литовські міста та ще низку розвідок з тої ж таки царини.

Козаччина була предметом студій акад. *М. Грушевського*, що видав так само вже названий нами випуск «Хмельниччина в розцвіті» і продовжував студії над Хмельниччиною, маючи намір її оглядом заповнити черговий IX-й том «Історії Русі-України».

Найбільше дослідницької уваги було зосереджено над історією Лівобережної Гетьманщини XVII—XVIII ст. Ми вже казали про відповідні заходи в цій галузі дослідних кафедр харківської та київської. Українська наука навіть збагатилася на велике видання—аж чотири томи «Організації народного господарства України від Хмельниччини до світової війни», що належать перу одеського ученого проф. *М. Є. Слабченка*. Проф. *М. Слабченко*, відомий з своїх праць і в до-революційні часи, поставив перед собою прандіозну задачу—дати економічну історію України за останніх 300—400 років. Тимчасом подав проф. *М. Слабченко* чотири томи економічної історії Гетьманщини. Стан розроблення джерел нашої історії останніх віків не такий, щоб цю задачу можна було виповнити легко і задовольнити вимоги сучасної науки. Робота проф. *М. Слабченка* має багато неповноти і нерозробленості питань, але як вступ до студіювання економічного минулого Гетьманщини, вона досягла своєї мети.

Ім'я проф. *М. Слабченка* стало відомим за це десятиліття і через те, що він так само взявся за освітлення майже нерозробленої історії XIX ст. Випустив він два томи «Матеріалів до соціально-економічної історії України XIX—XX ст.», збірник, власне, коротких розділів про економіку та соціальну історію України XIX—XX ст. В них, як і треба було сподіватися, що менше доведеного до дослідницького кінця і систематичного завершення, аніж в «Організації господарства». Автор посідає величезну ерудицію, безперечний талант, іноді навіть блискучість, що доходить до парадоксальности, але і ця робота проф. *М. Слабченка* має тільки завдовольнити пекучу потребу у нас мати курс соціально-економічної історії нових часів, а не бути спробою повного дослідження економічної історії України.

Оця друга робота проф. *М. Слабченка* знаменує собою той підвищений інтерес, що склався у нас до економічної історії XIX ст. Бажаючи його задовольнити проф. *М. Яворський* складає свою не позбавлену інтересу хрестоматію під заголовком «Україна в добу капіталізму» з цікавими самостійними узагальненнями і висновками.

З работ монографічних, спеціально присвячених економічній історії України останніх віків, треба назвати другий том «Истории горной промышленности Юга России» харківського економіста проф. *Фоміна*, два томи «Истории украинской фабрики» київського молодого історика *О. Оглобина* та «Историю цукрової промисловости в Росіі і на Україні» акад. *К. Г. Воблого*. Інтерес до економічної історії, особливо, XIX ст. становить те нове явище в наших наукових шуканнях, що з помітною силою позначилося за минуле десятиліття. Безперечно, що наступні роки мають ще більш виявити у виданнях і публікаціях ту роботу, що ведеться старими й молодими дослідниками над цим питанням.

Другим характерним явищем для історичних інтересів минулого десятиліття треба поставити інтенсивний і глибокий інтерес до історії громадських та революційних рухів також останніх часів. Із істориків, що працюють над цими питаннями треба назвати *В. Міяковського*, автора розвідок про 40-ві та 60-ті р.р. в громадському життю України, прекрасного знавця архівних джерел до історії громадських рухів, *М. Яворського*, автора короткого огляду революційних рухів на Україні і великої студії «Нариси з історії революційної боротьби на Україні», де особливо детально простудійовані декабристи, Кирило-Методіївські братчики та народники на Україні, *М. Равича-Черкаського*, історика К.П.(б.)У., *Л. Добровольського*, що видав цінну і дуже детально обслідувану історію повстання Чернігівського полку, та *О. Гермайзе*, що видав перший том «Нарисів з історії революційного руху на Україні», присвячений історії Революційної Української Партії. Цінним дуже вкладом в літературу з історії громадських рухів на Україні був збірник, укладений акад. *М. Грушевським* «З починів українського соціалістичного руху—Мих. Драгоманів і Женевський соціалістичний гурток» (Відень, 1922). З установ, що організовано взялися за розроблення історії громадських рухів на Україні треба назвати Комісію дослідження громадських течій при Академії Наук, що працює під головуванням акад. *С. Єфремова* і всіла видати цікавий збірник про декабристів на Україні.

Особливу увагу доводиться звернути на ту колосальну роботу по збиранню матеріялів з історії революційного руху останніх десятиліть та їх опрацюванню, що провадять комісії іспарт'у при комітетах К.П.(б)У. Іспартовська комісія при Ц.К.П.(б)У. видає свого органа «Летопись Революции», де друкується сила цінних матеріялів, споминів та розвідок з історії революційної боротьби на Україні, соціал-демократичної та комуністичної партії, підготовки та організації Жовтня і т. д. Звертають на себе увагу роботи *М. Рубача*, що овітлюють перші роки громадської боротьби на Україні.

Енергійну роботу повів Київський Іспарт, що випустив кілька розвідок *В. Манілова* про київську раду робітничих депутатів, про повстання саперів у Києві в 1905 р. і инш. Велику роботу провадять Комісії Іспарту по укладанню хроніки революційних подій як революції 1905 р., так і революції 1917 р., а також проводячи бібліографічну роботу в галузі історії боротьби за Жовтень на Україні.

Ми зумисне до цього часу побіжно тільки сказали про марксівський метод в дослідженню минулого України для того, щоби про це сказати докладніше і повніше. До революції ми власне української марксівської історіографії не мали. Можна дві історичні роботи назвати писані марксистами в до-революційні часи, і обидві ці роботи належали не історикам. Це робота економіста *М. Порша* «Робітництво України за переписом 1897 р.» та робота галицького соціал-демократа *В. Левинського* «З історії робітничого руху в Галичині». Революція різко змінє становище. Марксизм стає не тільки за тактичну науку для революційного пролетаріяту, марксизм стає за єдино при-

знаний метод наукового пізнання, і учені, в тому числі і історики роблять зусилля удачні і неудачні стати марксистами, застосовувати метод історичного матеріалізму в царині дослідів над українською історією. Навіть представники старшої дослідницької генерації, як от акад. Д. Багалій, щиро взялися до опанування методу марксистського дослідження.

Що торкається до середньої й молодшої генерації істориків України, то у всіх у них виразно позначається оці користування марксистським методом. Про те найбільш активним пропагандистом ідей марксизму в українській історії явився, без сумніву, проф. М. І. Яворський. Його публікації хронологічно були першими, яскраво виявленими марксистськими публікаціями, густо насиченими революційним запалом. В його першому короткому огляді революційного руху на Україні проте рясно було фактичних помилок, так само, як в його двох частинах «Нарисів з історії України» доволі багато було неточних і спірних тверджень, не опертих на самостійне глибше студіювання.

В пізніших публікаціях проф. М. Яворського ми спостерігаємо, як оті дефекти ранніх його робіт згладжуються й поволі щезають. Мусимо визнати, що в лавах істориків України за М. Яворським остається місце найбільш активного, бойового і запального марксиста, що одважно веде боротьбу з спадщиною старої історіографії на Україні, ставлячи собі чим далі, тим солідніші і серйозніші науково-дослідницькі задачі.

Радянська влада поставила задачею проінняти ідеями революційного марксизму всю науку, що розвивається в робітничо-селянському союзі, і марксистський світогляд для ученого, особливо, молодого і особливо того, що береться до студіювання соціальних явищ, є основною передумовою для допущення його до праці і підготовки у відповідних наукових установах.

Але поза тим радянська влада подбала й за те, щоби створити бойові форпости для марксистської думки і марксистського методу дослідження. Такими форпостами на Україні є Інститут марксизму-ленінізму в Харкові та Марксо-ленінська дослідна катедра при В. У. А. Н. в Києві. І в Харківському Інституті і в Київській катедрі існують спеціальні секції української історії, що ставлять своєю задачею і наукове розроблення української історії методом марксизму і підготовку кадрів активних істориків-марксистів.

Як робити підсумки усьому сказаному, то можна до таких прийти висновків, оцінюючи досягнення української історичної науки за минуле десятиліття.

Що-до зовнішніх умов розвитку, то українська історична наука дістала зовсім одмінніше від попереднього становище. Епоха приватних героїчних зусиль самотніх дослідників та громадської ініціативи невеличких гуртків навіки вмерла разом з перемогою революції, особливо з зростанням радянської робітничо-селянської держави. На її місце прийшла доба організованої, планованої державою і нею підтримуваної праці. Організація науково-дослідних катедр дає змогу молоді систематично вчитися і готувати себе до наукової роботи, забезпечуючи таким побитом зміну і наукову преемственність в роботі дослідників українського минулого.

Українська історія стала предметом викладання у вищій школі, й дістала вище завершення в двох академічних катедрах, що доручені найстаршим і найзазаслуженішим представникам української історичної науки. Українська історія здобула величезні можливості для свого розвитку через відкриття різномірних архівів, так що цілі величезні галузі нашого минулого, як от економічна історія останніх часів, історія революційних рухів і т. д. стали тепер повні можливим об'єктом наукового вивчення.

Що-до змісту та інтересів, то українська історична наука зробила значний здиґ. Інтерес дослідника перенісся до ближчих до нас часів, XIX століт-

тя, епоха формування капіталізму на Україні, історія пролетаріату та історія робітничо-селянської боротьби на Україні становлять тепер більш бажаний матеріал для історика, аніж давня історія України.

І в новій історії України увага дослідника більше звертається до соціально-економічних процесів.

Нарешті, що-до напрямків, то ідеї матеріялістичної соціології дістали пануюче становище, і нові праці українських істориків все більше й більше проймаються ними. Розуміється, що вповні робити підсумки десятилітній роботі ще рано і трудно. Тільки в другу половину цього десятиліття, коли ущухла потроху буря соціального змагання й радянська держава дістала змогу більше уваги приділяти культурному фронту й науковій роботі, почалася систематична і більш організована робота українських істориків. За ці часи все-ж таки тільки покладені підвалини, прочищені шляхи, поставлені задачі. Тими прочищеними шляхами до нових задач простує чималенька армія дослідників української історії, і наступні роки виявлять ту роботу дослідників, що зараз за нових умов ведеться в кабінетах Академії Наук, по дослідчих катедрах, індивідуальними зусиллями окремих учених.

Осип Гермайзе.
